

J. R. R. TOLKIEN

Toimittanut CARL F. HOSTETTER

KIRJOITUKSIA KESKI-MAASTA

WSOY

J. R. R. TOLKIEN

Suomennetut teokset:

HOBITTI ELI SINNE JA TAKAISIN
TARU SORMUSTEN HERRASTA I–III:
I SORMUKSEN RITARIT
II KAKSI TORNIA
III KUNINKAAN PALUU
TOM BOMBADILIN SEIKKAILUT
SILMARILLION*
KESKENERÄISTEN TARUJEN KIRJA*
HÜRININ LASTEN TARINA*
GONDOLININ TUHO*
KIRJOITUKSIA KESKI-MAASTA
KULLERVON TARINA
BILBON VIIMEINEN LAULU
MAAMIES JA LOHIKÄÄRME
SEPPÄ JA SATUMAA
HERRA BLISS
ROVERANDOM
PUU JA LEHTI
KIRJEITÄ JOULUPUKILTA
KIRJEET*
SATUJEN VALTAKUNTA

* Toimittanut Christopher Tolkien

J. R. R. Tolkien

KIRJOITUKSIA KESKI-MAASTA

Tarujen maat, asukkaat ja metafysiikka

Toimittanut

CARL F. HOSTETTER

Suomentanut

Jaakko Kankaanpää

Werner Söderström Osakeyhtiö
Helsinki

Englanninkielinen alkuteos
THE NATURE OF MIDDLE-EARTH

Originally published in the English language by
HarperCollins Publishers Ltd. under the title
The Nature of Middle-Earth

© The Tolkien Estate Limited and The Tolkien Trust
1980, 1993, 1998, 2000, 2005, 2007, 2009, 2011, 2014, 2021
Foreword, Introductions, Notes, and Commentary
© Carl F. Hostetter 2021

J.R.R Tolkien asserts the moral right to be acknowledged
as the author of this work

TOLKIEN and are registered trademarks of The Tolkien
Estate Limited.

Suomenkielinen laitos © Jaakko Kankaanpää ja WSOY 2022
Werner Söderström Osakeyhtiö

Sitaatit *Tarusta Sormusten herrasta*
Kersti Juvan ja Eila Pennasen suomennoksesta

Sitaatit *Hobitista, Keskenkäiden tarujen kirjasta* ja *Silmarillionista*
Kersti Juvan suomennoksista

Sitaatit J. R. R. Tolkienin *Kirjeistä* Tero Valkosen suomennoksesta
Sitaatti runosta »Kuu-ukkoa maa kun houkuttaa»
Alice Martinin suomennoksesta

Kristuksen syntymän julistus s. 474 Adolf Carlingin *Rukouskirjasta*
Runon s. 201 suomentaneet Sirkka-Liisa Sjöblom ja Riina Vuokko

Suomentajan kiitokset Kontuwikille, <https://kontu.wiki>
Toimitus kiittää Pekka Tuomistoa asiantuntija-avusta

ISBN 978-951-0-48295-7

Painettu EU:ssa

Enyalien
CHRISTOPHER REUEL TOLKIEN
21.11.1924–16.1.2020

ja
Alexille, Aidanille, Collinille ja Cayleelle

SISÄLLYS

Alkusanat	11
Toimitustyön periaatteista	17
Lyhenteet ja käytännöt	19

ENSIMMÄINEN OSA AIKA JA VANHENEMINEN

Johdanto	25
I <i>Valarin</i> vuosi	30
II Valinorin ajanlasku	33
III Ajasta Ardassa	37
IV Aikajänteet	42
V <i>Quendin</i> luonnollinen nuoruus ja varttuminen	53
VI <i>Quendin</i> herääminen	58
VII <i>Quendin</i> marssi	71
VIII <i>Eldarin</i> perimätieto »heräämisestä»	86
IX Aikajänteet ja varttumisen nopeus	91
X Kronologian ongelmia	98
XI Haltioiden ikääntyminen	104
XII <i>Quendista</i> ja heidän elämästään ja vartumisestaan	113
XIII Tärkeitä vuosilukuja	124
XIV Laskelma <i>quendin</i> määrän karttumisesta	135
XV Taulukoita sukupolvista	146
XVI Huomioita <i>quendin</i> nuoruudesta ja vartumisesta	151
XVII Laskelmia sukupolvista	153
XVIII Haltioiden iät & nimenorilaisten	178

XIX	Haltioiden elämänkierto	187
XX	Aika ja sen havaitseminen	190
XXI	Huomioita haltioiden aikakäsityksestä	195
XXII	Katkelma <i>Amanin annaaleista</i>	199
XXIII	Katkelma <i>Harmaista annaaleista</i>	201

TOINEN OSA

RUUMIS, MIELI JA HENKI

	Johdanto	207
I	Kauneus ja hyvyys	209
II	Sukupuoli ja suku	211
III	<i>Eldarin</i> kädet, sormet ja lukusanat	214
IV	Hiukset	224
V	Parrat	226
VI	Kuvauksia henkilöistä	230
VII	Mielen kuvat	238
VIII	Tieto ja muisti	240
IX	<i>Ósanwe-kenta</i>	246
X	Tietoja <i>órësta</i>	263
XI	Kohtalo ja vapaa tahto	270
XII	Tieto <i>valarista</i>	278
XIII	Henki	282
XIV	<i>Valarin</i> ja <i>maiarin</i> näkyvät muodot	289
XV	Haltioiden reinkarnaatio	295
XVI	<i>Finwën</i> ja <i>Mirielin</i> säädöksestä	319
XVII	Kuolema	322

KOLMAS OSA

MAAILMA, SEN MAAT JA ASUKKAAT

	Johdanto	331
I	Pimeys ja valo	333
II	Ensimmäinen sysäys	341
III	<i>Valarin</i> voimat	348
IV	<i>Lembasin</i> valmistus	351
V	Tietoja haltioiden elinkeinoista	353
VI	Keski-Maan asumukset	356
VII	Nargothrondin perustaminen	360
VIII	Manwën panna	362

IX	Haltioiden matkat ratsain	366
X	Lisäys »Valkoiseen ratsastajaan»	369
XI	Númenorilaisten elämä	372
XII	Númenorilaisten ikääntyminen	385
XIII	Númenorin maasta ja sen eläimistä	388
XIV	Tietoja sienten syömisestä	399
XV	Númenorin katastrofi & »aineellisen» Amanin loppu	400
XVI	Galadriel ja Celeborn	403
XVII	Salohaltiat ja salohaltiakieli	415
XVIII	Huomautus Gil-galadin ja númenorilaisten viivyttelystä	430
XIX	Huomautus kääpiöiden äänistä	433
XX	Tietoja Kääpiötiestä	435
XXI	<i>Sormuksen etsinnöistä</i>	437
XXII	Gondorin joet ja kokkovaarat	439

LIITTEET

I	Metafyysisiä ja teologisia teemoja	467
II	Quenyankielisten termien sanasto ja hakemisto	480
	Hakemisto	483

ALKUSANAT

Teoksen *Morgoth's Ring* (*The History of Middle-earth*, osa X) alkusanoissa Christopher Tolkien kirjoittaa isästään 1950-luvun lopulla, *Tarun Sormusten herrasta* julkaisemisen jälkeen:

Miettiessään paljon maailmaa, jonka oli luonut ja nyt myös osittain paljastanut, hän uppoutui analyyttiseen spekulatioon sen taustalla vallitsevista periaatteista. Laatiakseen uuden ja lopullisen version *Silmarillionista* hänen piti ensin saada aikaan sisäisesti yhtenäinen teologian ja metafysiikan järjestelmä, jonka luominen oli käynyt entistä hankalammaksi, koska sen alkujuurista ja niitä koskevasta perimätiedosta oli hänen kirjoissaan julkaistu vaikeaselkoisia ja osittain myös ristiriitaisia tietoja.

Tärkeimpiä näistä mytologian »rakenteellisista» kysymyksistä, joita hän tuolloin pohdiskeli, olivat myytti Valosta, Amanin luonne, haltioiden kuolemattomuus (ja kuolema), heidän jälleensyntymisensä tapa, ihmisten lankeemus ja sen myötä heidän varhaishistoriansa pituus, örkkien alkuperä ja ennen kaikkea Melkor-Morgothin mahti ja merkitys, joka lopulta kasvoi kaiken Ardan turmeltumisen perimmäiseksi syyksi.

Christopher julkaisi huomattavan valikoiman näitä Tolkienin »alempana luoja» kirjoittamia pitkäjäisiä pohdintoja *Morgoth's Ringissä* ja sitä seuranneissa kahdessa *The History of Middle-earthin* osissa, mutta ei suinkaan niitä kaikkia. Tämä kirja sisältää merkittävän osan näistä kirjoituksista, toisin sanoen entistä täydellisemmän katsauksen Tolkienin »analyyttiseen spekulaa-

tioon sen taustalla vallitsevista periaatteista». Niihin kuuluu »Keski-Maata ja Amania koskevia, luonteeltaan pääasiassa filosofisia ja spekulatiivisia kirjoituksia», jotka jäivät pois *The History of Middle-earthin* myöhemmistä osista, samoin kuin *Keskeneräisten tarujen kirjan* ulkopuolelle jääneitä kuvailevia ja/tai historiallisia tekstejä etupäässä Númenorin ja Keski-Maan maista ja kansoista. Tämän kirjan kirjoitukset muistuttavat hyvin pitkälti huomattavia osuuksia edellä mainituista teoksista ja siten kiinnostanevat eniten lukijoita, joita sellaiset tiedot erityisesti viehättävät.

Sormusten herran tavoin tämä kirja on ollut tekeillä pitkään. Tavaltaan olen työstänyt tätä kirjaa – sitä pitkään itsekään tietämättä tai ymmärtämättä – lähes kaksikymmentäviisi vuotta. Vuonna 1997 sain yhtenä J. R. R. Tolkienin kielitieteellisen jäämistön auktorisoituna toimittajana hänen pojaltaan Christopherilta nipun valokopioita sekä käsin että koneella kirjoitetuista papereista, joihin Christopher viittasi nimityksellä »myöhäisiä kielitieteellisiä esseitä». Kuten jo nimikin kertoo, nipun materiaali liittyi tavalla tai toisella kielitieteeseen, mutta kuten usein oli laita *Sormusten herran* jälkeen laadittujen selittävien kirjoitusten kanssa, pohdiskeluille sysäyksen antaneet kielitieteelliset kysymykset johtivat pitkiin (näennäisiin) poikkeamiin, joko siksi, että Tolkien ryhtyi selvittämään tiettyjen sanojen tai sanontojen heijastamia historiallisia, kulttuurisia, mytologisia tai metafysisiä seikkoja, tai vain siksi, että hän halusi seurata pidemmälle jotakin ajatusta, joka oli vasta kirjoittaessa juolahtanut hänen mieleensä. Olen aiemmin toimittanut ja julkaissut kolme tämän nipun teksteistä *Vinyar Tengwar* -lehdessä: ensimmäinen niistä oli »*Ósanwe-kenta*», laaja kirjoitelma kanssakäymisestä ajatusten välityksellä *VT:n* numerossa 39 (heinäkuu 1998), toinen oli »Tietoja *órësta*», ajatuksia lihaksitulleiden sisäisestä tajusta vaarojen ja moraalisten kysymysten suhteen *VT:n* numerossa 41 (heinäkuu 2000), ja viimeinen oli »Gondorin joet ja kokkovaarat», pitkäkö esitys maantieteestä ja paikannimistä *VT:n* numerossa 42 (heinäkuu 2001). (Itse asiassa Christopher oli toimittanut version jälkimmäisestä tekstistä *The History of Middle-earthin* viimeistä osaa *The Peoples of Middle-earthia* varten, mutta se piti tilanpuutteen vuoksi jättää pois.) Lisäksi Patrick Wynne toimitti yhden tähän nippuun kuuluvan pitkän esseen täydennettynä materiaalilla Tolkienin muista kielitieteellisistä kirjoituksista ja julkaisi sen nimellä »*Eldarin* kädet, sormet ja lukusanat» kolmessa osassa *VT:n* numeroissa 46–49 (helmikuu 2005–kesäkuu 2007). (Kolme edellistä tekstiä on jul-

kaistu tässä kirjassa toisen osan IX ja X lukuina sekä kolmannen osan XXII lukuna. Neljäs teksti on julkaistu huomattavasti lyhennettynä toisen osan III lukuna.)

Kun olin toimittanut ja julkaissut »*Ósanwe-kentan*» ja »Gondorin joet ja kokkovaarat», Christopher, joka tiesi, kuinka kiinnostunut olin näistä teksteistä, samoin kuin erilaisista kielitieteellisistä näkökohdista ja niiden lisäksi Tolkienin filosofisista, historiallisista ja kuvailevista kirjoituksista, pyysi minua avustamaan ranskalaista tutkijaa Michaël Devaux'ta, kun tämä valmisteli laitosta (enimmäkseen) julkaisemattomista kirjoituksista, jotka käsittelivät haltioiden jälleensyntymistä; juuri tähän Devaux'lle lähetettyyn materiaaliin Christopher viittaa muutamissa kohdin *Morgoth's Ringiä* ja *The Peoples of Middle-earthia*. Devaux'n toimittama teksti sekä hänen ranskannoksensa ja kommentaarinsa julkaistiin lopulta aikakauskirjan *La Feuille de la Compagnie* numerossa 3 vuonna 2014. (Olen toimittanut samat tekstit tähän kirjaan, jossa ne on julkaistu toisen osan XV lukuna ja kolmannen osan XV lukuna.)

Tämä kiinnostus selittää myös sen, miksi Christopher alkoi loppukesästä 2008 lähettellä minulle valokopioita suuresta nipusta Tolkienin myöhäisiä, (enimmäkseen) käsin kirjoitettuja papereja, jotka oli koottu yhteen otsikon »Aika ja vanheneminen» alle, koska halusi kysyä mielipidettäni ja näkemyksiäni niiden mahdollisesta julkaisemisesta. Kuten tuonnempana käy ilmi, monet näistä kirjoituksista ovat aivan erilaisia kuin suurin osa Tolkienin päätuotannosta, koska niihin sisältyy kaiken muun ohella pitkiä taulukoita ja laskelmia *eldarin* varttumisesta ja väestönkasvusta. Laskelmat alkavat heräämisen ajasta ja käsittävät Suuren marssin, saapumisen Beleriandiin ja jatkuvat vielä siitä eteenkin päin. Nämä tekniset ja kiistämättä kuivat selonteot sisältävät kaikesta huolimatta monia historiallisesti ja kulttuurisesti mielenkiintoisia yksityiskohtia – kuten sen, että Tolkienin suunnitelmassa haltioita olisi opettanut ja varjellut Cuiviénenilla vala Oromén lisäksi myös maia Melian samoin kuin ne *maiar*, jotka palaisivat myöhemmin lihaksitulleina (uudelleen?) Keski-Maahan *istarina* – eli viitenä velhona, jotka *valar* lähettivät vastustamaan Sauronin valtaa. Tämä materiaali kertoo paitsi Tolkienin (ainakin minulle) yllättävistä matemaattisista taipumuksista ja tarkoista laskutoimituksista (kauan ennen kuin suurella yleisöllä oli varaa laskimiin) myös hänen ankarasta pyrkimyksestään kertomustensa sisältäen ristiriidattomuuteen ja uskottavuuteen, mikä ilmenee myös hänen muissa myöhäisissä kirjoituksissaan.

Tutkittuani ja puntaroituani pitkään »Ajan ja vanhenemisen» aineistoa, mietittyäni »Myöhäisten kielitieteellisten esseiden» (julkaistuja ja julkaisemattomia) kirjoituksia sekä tiettyjä muita yhtä lailla filosofisia ja kulttuurisia (jälleen yhtä lailla sekä julkaistuja että julkaisemattomia) osuuksia, jotka niin ikään nousivat Tolkienin kielitieteellisten paperien etymologisista näkökohdista – kuten esseetä, jonka olin toimittanut ja julkaissut nimellä »Kohtalo ja vapaa tahto» *Tolkien Studies* -aikakauskirjan numerossa 6 vuonna 2009 (toinen osa, XI luku), ja pitkää kirjoitusta haltioiden henkikäsituksesta, jonka Christopher Gilson toimitti ja julkaisi lehtensä *Parma Eldalamberonin* numerossa 17 vuonna 2007 (ks. toisen osan XIII luku) – minulle alkoi selvitä, miten tämän aineiston voisi koota järkevästi kirjaksi. Kirjassa pystyisin julkaisemaan huomattavan määrän tekstejä, jotka eivät sellaisenaan mahtuisi aikakauskirjoihin tai lehtiin, ja lisäksi tämä aineisto päätyisi ansaitusti myös laajemman yleisön tietoon. Päästyäni tähän lopputulokseen minulle oli lähes välittömästi selvää, että kirja käsittelee Keski-Maan »luontoa» kahdessa merkityksessä: sekä sen näkyviä ja aistein havaittavia ilmiöitä, kuten maan muotoja, kasvillisuutta ja eläimiä, että myös maailman ja sen asukkaiden metafysisiä, sisäsyntyisiä ja perimmäisiä ominaisuuksia ja piirteitä.

Kirja jakaantuu kolmeen laveasti temaattiseen osaan. Ensimmäinen osa, »Aika ja vanheneminen», on lähes kokonaan peräisin yllä mainitusta saman nimisestä tekstikokoelmasta, vaikka sitä onkin paikoitellen täydennetty aineistolla Tolkienin kielitieteellisistä papereista. Toinen osa, »Ruumis, mieli ja henki», ja kolmas osa, »Maailma, sen maat ja asukkaat», on koottu pääasiassa kolmesta lähteestä: a) vuonna 1997 saamastani »myöhäisten kielitieteellisten esseiden» nipusta, b) Tolkienin kielitieteellisistä papereista peräisin olevasta aineistosta ja c) erityisesti kolmannen osan kohdalla aineistosta, jonka olen vuosien mittaan kerännyt kahdesta huomattavimmasta Tolkienin käsikirjoituksia säilyttävästä arkistosta, Bodleianista Oxfordissa ja Marquetten yliopistosta Milwaukeeessa. Lähinnä tutkijoille tarkoitetuissa julkaisuissa ilmestyneet artikkelini olen toimittanut uuteen ja suurelle yleisölle paremmin avautuvaan muotoon pääasiassa poistamalla tai lyhentämällä osuuksia ja huomautuksia, jotka koskevat enimmäiseen kielitieteellisiä yksityiskohtia. Näiden kolmen laajan alueen kesken esiintyy yksittäisissä teksteissä pakostakin tiettyä päällekkäisyyttä, mutta noudattamani tapa jakaa tekstit

osien kesken ja asettaa ne järjestykseen osien sisällä on minusta järkevin.

Minulla on ilo esittää kiitokseni monille ihmisille, jotka ovat auttaneet minua tämän kirjan kokoamisessa ja laatimisessa. Catherine McIlwaine, Oxfordin Bodleian Librariesin Tolkien-arkiston hoitaja, ja William Fliss, Marquetten yliopiston Raynor Memorial Librariesin erikoiskokoelmien ja yliopiston arkistojen arkistonhoitaja, ovat olleet tavattoman auttavaisia ja tukeneet minua työssäni. Olen myös hyvin kiitollinen Cathleen Blackburnille ja koko Tolkienin perikunnalle, samoin kuin Chris Smithille, HarperCollinsin Tolkien-kustannustoimittajalle, mahdollisuudesta tämä kirjan kirjoittamiseen. Olen kaikkien Tolkien-tutkijoiden tapaan kiitollisuudenvelassa Wayne Hammondille ja Christina Scullille heidän tarkasta ja perusteellisesta työstään sekä lukuisista lähteeteoksistaan, etenkin korvaamattomasta kolmiosaisesta teoksesta *J. R. R. Tolkien Companion and Guide*. Onnekseni pääsin osalliseksi John Garthin laajoista tiedoista, jotka koskivat Tolkienin sotilasuraa, ja hän myös auttoi minua hyvin asiantuntevasti etsiessäni Bodleianin arkistosta tiettyjä etenkin Númenoria koskevia kirjoituksia. Arden Smith ja Charles Noad ovat tunnetulla tarkkuudellaan käyneet tekstin läpi sekä oikolukijoina että faktantarkistajina (vaikka mahdollisesti jäljelle jääneet virheet ovatkin tietenkin minun vastuullani). Olen myös kiitollinen tuesta, myötämielisydestä ja kannustuksesta niille lukuisille Tolkien-tutkijoille ja ystäville eri puolilta maailmaa, jotka ovat kuulleet minun lukevan ääneen tähän kirjaan sisältyvää aineistoa vuosien mittaan; heihin kuuluvat muun muassa David Bratman, Marjorie Burns, Michelle Markey Butler, Janice Coulter, Chip Crane, Jason Fisher, Matt Fisher, Verlyn Flieger, Christopher Gilson, Melody Green, Peter Grybauskas, Wayne Hammond, Yoko Hemmi, Gary Hunnewell, John Rateliff, Christina Scull, Eleanor Simpson, Arden Smith, Valah Steffen-Wittwer, Paul Thomas, Patrick Wynne sekä edesmenneet ja suuresti kaivatut Vaughn Howland ja Richard West.

Vielä lopuksi haluan lausua erityisen sydämelliset kiitokset Christopher Tolkienille, joka henkilökohtaisesti luovutti minulle suurimman osan tässä kirjassa julkaistuista aineistosta ja tuki ajatustani julkaista se tässä muodossa. Hän ehti kuolemaansa edeltäneenä vuonna nähdä ja hyväksyä kirjaehdotukseni – sekä otteita valitsemistani teksteistä, esimerkkejä niiden käsittelystä ja

myös suunnitelmani kokonaisuudeksi. Olen kiitollinen siitä ystävällisyydestä, kannustuksesta ja myötätunnosta, jota hän osoitti minua kohtaan monta vuosikymmentä kestäneen kirjeenvaihtomme aikana. Minulla oli suuri onni lukea hänet ystävieni joukkoon, ja omistan tämän kirjan hänen muistolleen.

TOIMITUSTYÖN PERIAATTEISTA

Jotta teksti olisi mahdollisimman luettavaa eikä kompastelisi toimittajan huomautuksiin, olen usein kaikessa hiljaisuudessa purkanut lyhenteitä, kun niiden merkitys on ollut kiistaton, paikoitellen lisääillyt välimerkkejä sekä konjunktioita ynnä muita tekstin rakenteen vaatimia pikkusanoja, kun niitä on jäänyt Tolkienilta kiireesti kirjoittaessa pois, samoin kuin yhtenäistänyt ja normalisoinut isoja alkukirjaimia sekä muita oikeinkirjoitusseikkoja silloin, kun ne ovat olleet tekstin merkityksen kannalta yhdentekeviä. Sen sijaan en ole oikonut viitteissä lainattujen tekstien oikeinkirjoitusta, puuttunut välimerkkeihin tai tehnyt muitakaan lisäyksiä paitsi selkeyden sitä vaatiessa. En myöskään ole erikseen merkinnyt tai maininnut kohtia, joissa Tolkien on ensin tehnyt laskuvirheen ja sitten korjannut sen.

Lukuun ottamatta lyhyehköjä johdantoja, tekstien ulkoista kuvailua, (mahdollisimman tarkkoja) arvioita kirjoitusajankohdasta sekä muita relevantteja tietoja kaikki toimittajan huomautukset – koskien Tolkienin tekemiä korjauksia, toimitustyön vaatimia selvennyksiä, huomattavia eroja eri versioiden välillä ja viitauksia Tolkienin muihin kirjoituksiin – on esitetty kunkin tekstin (tai tekstien kokonaisuuden) numeroituina loppuviitteinä, ja lukijat, joita sellainen tekstikritiikki ei kiinnosta, voivat jättää ne huomiotta. Kun Tolkienin tekstien sekaan on ollut välttämätöntä lisätä toimittajan huomautuksia, ne on sisennetty ja ladottu pienemmällä tekstityypillä.

Tolkienin tapa käyttää yksinkertaisia ja kaksinkertaisia lainausmerkkejä on horjuva. Olen käyttänyt kaksinkertaisia lainaus-

merkkejä kaikissa sitaateissa ja sanonnoissa (paitsi sitaateissa ja sanonnoissa sitaattien sisällä, jolloin olen turvautunut yksinkertaisiin lainausmerkkeihin) ja yksinkertaisia lainausmerkkejä sanojen selityksissä (niin todellisissa kuin ilmeisissä): esim. *fëa* 'henki', *hröa* 'ruumis'.

Olen mahdollisuuksien mukana esittänyt Tolkienin omat alaviitteet ja tekstin joukkoon lisäämät huomautukset (joita on etenkin myöhäisissä kirjoituksissa) alaviitteinä asianomaisilla sivuilla. Kun näitä alaviitteitä on ollut tarpeen käsitellä loppuviitteissä (mihin tekstinkäsittelyohjelmani ei suostu), olen lisännyt loppuviitteen numeron hakasulkuihin alaviitteen merkin perään, esim. *^[1], ja ilmaissut loppuviitteessä, mitä sanaa, kohtaa tai asiaa alaviitteessä tarkoitan.

Olen käsitellyt tekstissä esiintyviä metafyyysisiä ja teologisia käsitteitä ja teemoja lyhyesti I liitteessä, jossa myös viitataan asianomaisiin tekstikohtiin. II liitteen quenyän kielen sanasto ja hakemisto sisältää tietoja Tolkienin keksittyjen kielten piirteistä, joista on apua tiettyjen kielitieteeseen varsinaisesti liittymättömien kohtien ymmärtämisessä sekä hyötyä eri teemojen etsinnässä.

Lukijalta oletan vähintäänkin vuonna 1977 julkaistun *Silmarillionin* tuntemusta. Syvempää ymmärrystä edesauttaa, että käsillä ovat *Keskeneräisten tarujen kirja* ja *The History of Middle-earthin* X–XII osat.

LYHENTEET JA KÄYTÄNNÖT

TEKSTIEN SISÄISET

AA	autuuden aika
AnV	auringon vuodet
AV	aurinkovuosi (<i>löa</i>)
Bel.	Beleriandin vuodet (vuodet maanpakolaisten saapumisesta Keski-Maahan)
EA	ensiaika
EV	elämänvuodet
HV	heräämisen vuosi/vuodet (<i>löar</i> haltioiden heräämisen jälkeen)
KA	kolmas aika
KMV	Keski-Maan/kuolevaisten vuosi (vuodet) (= 1 <i>löa</i>)
KV	kasvun vuodet (12 <i>löarin</i> moninkerrat haltioiden syntymän ja aikuistumisen välillä)
NA	neljäs aika
PV	Puiden vuosi/vuodet (noin 10 <i>löar</i>)
sp(t)	sukupolvi(polvet)
TA	toinen aika
VK	<i>Vuosien kirja</i> (ks. X:49)
VV	<i>valarin</i> vuosi/vuodet (joko 100 tai 144 <i>löar</i>)
I	<i>Sormuksen ritarit</i>
II	<i>Kaksi tornia</i>
III	<i>Kuninkaan paluu</i>

BIBLIOGRAFISET

- AmA *Amanin annaalit (Morgoth's Ring, s. 47–138)*, n. 1951–1952, uudistettu 1958
- HA *Harmaat annaalit (War of the Jewels, s. 3–170)*, n. 1951–1952, uudistettu 1958
- HoMe *The History of Middle-earth (12 osaa)*
- I–XII *HoMe:n osat, etenkin V: The Lost Road and Other Writings, IX: Sauron Defeated, X: Morgoth's Ring, XI: The War of the Jewels, XII: The Peoples of Middle-earth*
- K *Kirjeet*
- KP *Kuninkaan pahuus*
- KTK *Keskeneräisten tarujen kirja*
- LRRC *Hammond & Scull: The Lord of the Rings: A Reader's Companion, 2014.*
- NS *Númenorin saari (Keskeneräisten tarujen kirja, s. 193–202)*, n. 1965
- OED *The Oxford English Dictionary*
- PE *Parma Eldalamberon (lehti)*
- S *Silmarillion*
- TCG *The J.R.R. Tolkien Companion and Guide, osat I, II, III. Toim. Scull & Hammond, 2017.*
- TSH *Taru Sormusten herrasta*
- VT *Vinyar Tengwar (lehti)*

TOIMITUKSELLISET

- [...] Toimittajan lisäys (paitsi missä toisin mainittu)
- [?...] Epävarma lukutapa
- {...} Tolkienin poistama
- >> Tolkien muuttanut muotoon
- av. alaviite
- mt. mainittu teos
- v. viite

KIELET

AE	alkueldar
KE	kantaeldar
q.	quenya
s.	sindar
t.	teleri

KIELITIETEELLISET

√	juuri
*	primitiivinen tai rekonstruoitu sana
<	syntyi fonologisesti sanasta
>	muuttui fonologisesti sanaksi
†	runollinen muoto
fem.	feminiini
intr.	intransitiivinen
kirj.	kirjaimellisesti
m.a.	mennyt aikamuoto
mon.	monikko
subst.	substantiivi
tr.	transitiivinen

ENSIMMÄINEN OSA

AIKA JA VANHENEMINEN

JOHDANTO

Suuressa (enimmäkseen) käsin kirjoitettujen paperien kokoelmassa, jolle Christopher Tolkien antoi nimeksi »Aika ja vanheneminen» -kansio, on kaksi Merton Collegen kirjepaperin puolikasta, joille Tolkien kirjoitti kaksi samaa aihepiiriä käsittelevää mutta erillistä tekstiä – julkaistu tämän osan I luvussa nimeltä »*Valarin* vuosi» – noin kuuden vuoden välein. Nämä kaksi tekstiä osoittavat selvästi, että joskus vuosien 1951 ja 1957 välillä Tolkien teki kaksi päätöstä, joilla oli kauaskantoinen vaikutus hänen tarustoonsa. Näistä päätöksistä ensimmäinen oli muutos, jonka mukaan Aurinko ja Kuu ovat olleet olemassa yhtä pitkään kuin Arda eli asuttu maailma. Sen vaikutusta Tolkienin myöhempisiin kirjoituksiin ja hänen tapaansa korjailla aiempia tekstejään on Christopher Tolkien dokumentoinut ja käsitellyt laajasti monumentaalisen teoksensa *The History of Middle-earth* kolmessa viimeisessä osassa (ja etenkin X osan, *Morgoth's Ring*, luvussa »Myths Transformed»). Jälkimmäinen muutos ja sen seuraukset taas ovat jääneet pimentoon.

Kuten jälkimmäinen kahdesta mainitusta tekstistä osoittaa, Tolkien oli vuoteen 1957 mennessä päättänyt, että aurinkovuosien (AV) määrää Puiden vuosissa eli *valarin* vuosissa (VV) piti huomattavasti kasvattaa. Tämä muutos aiemmasta suhteesta 10 AV = 1 VV uuteen suhteeseen 144 AV = 1 VV pidensi erittäin paljon aurinkovuosissa mitattua tapahtumien kestoa silloin, kun ne oli merkitty muistiin *Valinorin annaaleihin* ja näistä annaaleista johdettuihin *valarin* vuosia käytäviin kronologioihin. Suuri osa »Aika ja vanheneminen» -kansioon kuuluvista ja tähän kirjaan sisältyvistä teksteistä on omistettu tämän päätöksen (ehkäpä yllättävänkin) mutkikkaille seurauksille, jotka eivät

liity pelkästään ensiajan kronologioihin – etenkin mitä tulee haltioiden heräämiseen (lähtien siitä, keitä ensimmäiseksi heränneet haltiat olivat), Suureen marssiin ja sekä Morgothin että maanpakolaisten paluuseen Keski-Maahan – vaan myös kysymykseen siitä, kuinka paljon aikaa raskaus ja syntymä, kasvaminen, aikuis-tuminen ja vanheneminen haltioilla vievät.

Tolkienin uppoutuminen näihin kysymyksiin 1950-luvun loppupuolella, erityisinä aiheina haltialasten laittaminen alulle, varttuminen ja vanheneminen suhteessa ihmisten elämäntapaan, ilmenee jo siinä, miten alkaa n. 1958 kirjoitettu teksti *Laws and Customs among the Eldar* (X:209–210):

Eldar varttuivat ruumiiltaan ihmisiä hitaammin, mutta mieleltään nopeammin. He oppivat puhumaan ennen kuin olivat vuoden vanhoja; ja samaan aikaan he oppivat kävelemään ja tanssimaan, koska heidän tahtonsa alisti piankin ruumiin valtaansa. Silti näiden kahden sukukunnan eli haltioiden ja ihmisten välillä oli vähemmän eroa varhaisimmassa lapsuudessa; ja ihminen, joka katseli haltialasten leikkiä, olisi hyvinkin saattanut kuvitella, että he olivat ihmisen lapsia jostakin kauniista ja onnellisesta kansasta. – –

Sama katsoja olisi tosin saattanut ihmetellä näiden lasten hentoja jäseniä ja lyhyttä vartta, kun otti huomioon heidän taitonsa sanojen käyttäjinä ja liikkeidensä sulavuuden. Sillä kolmannen vuoden lopulla kuolevaisten lapset alkoivat päästä haltioiden edelle ja kiiruhtivat pian täysikasvuiseksi, kun taas haltiat vielä viipyivät lapsuuden ensimmäisessä keväessä. Ihmisten lapset saattoivat kasvaa täyteen pituuteensa, kun saman ikäiset *eldar* olivat yhä varreltaan kuin seitsenvuotiaat kuolevaiset. Vasta viidentenäkympentenä ikävuonnaan saavuttivat *eldar* sen koon ja muodon, jossa heidän oli siitä lähtien eläminen, ja muutamat saivat odottaa satakin vuotta varttumista täysikasvuiseksi.

Yleensä *eldar* menivät naimisiin nuorella iällä eli pian viisikymmentä vuotta täytettyään. Lapsia heillä oli vähän, mutta heidän muutamat lapsensa olivat sitäkin rakkaampia. Perheitä eli huoneita yhdisti rakkaus ja syvä yhteenkuuluvaisuuden tunne niin hengen kuin ruumiin asioissa; eikä lapsia juuri tarvinnut kasvattaa eikä opettaa. Huoneessa oli harvoin enemmän kuin neljä lasta, ja aikojen mittaan lasten määrä väheni vähenemistään; mutta jopa entisinä aikoina, kun *eldaria* oli vielä vähän ja he olivat innokkaita jatkamaan sukuaan, Fëanor

oli tunnettu siitä, että hänellä oli seitsemän poikaa, eikä muistiin merkityissä historioissa kukaan ole ylittänyt sellaista määrää.

Ja jäljempänä (X:212–213):

Mitä tulee lasten laittamiseen ja synnyttämiseen: näiden välillä kuluu kokonainen vuosi, joten molempien tapausten päivämäärä on sama tai ainakin lähestulkoon sama, ja juuri alulle laittamisen päivää muistellaan vuosittain. Yleensä se sijoittuu kevääseen. Voisi kuvitella, että koska haltiat eivät vanhene ruumiiltaan (kuten ihmiset väittävät), he pystyisivät saattamaan lapsia maailmaan koko ikänsä. Niin ei kuitenkaan ole. Sillä *eldar* tosiaan vanhenevat, vaikkakin hitaasti; heidän elinikänsä raja on Ardan elämä, ja vaikka se on pitkä ja ulottuu ihmisten ajanlaskun tuolle puolen, se ei silti ole loputon, ja Arda vanhenee myös. Lisäksi heidän ruumiinsa ja henkensä eivät ole erilliset vaan kiinni toisissaan. Sitä mukaa kun heidän henkensä päälle kertyy vuosien paino, joka tuo mukanaan mielitekojen ja ajatusten muutokset, myös heidän ruumiinsa halut ja tuntemukset muuttuvat. Tätä *eldar* tarkoittavat, kun he sanovat, että heidän henkensä kuluttavat heitä; ja he sanovat, että ennen kuin Ardan loppu koittaa, *eldaliësta* tulee maan päällä kuin kuolevaisten silmille näkymättömiä henkiä, paitsi silloin kun he haluavat näyttäytyä niille muutamille ihmisten joukossa, joiden ajatuksiin voivat astua suoraan.

Eldar sanovat myös, että lasten laittaminen, samoin kuin synnyttäminen, verottaa heitä ja heidän voimiaan, sekä henkeä että ruumista, enemmän kuin on laita ihmisten keskuudessa. Näistä syistä tapahtui niin, että *eldar* saivat lapsia vain vähän; ja lasten saamisen aikaa olivat heidän nuoruutensa tai varhaiset ikävuotensa, ennen kuin kohtalon oudot ja ankarat oikut lankesivat heidän osakseen. Mutta menivät he naimisiin missä iässä tahansa, lapset syntyivät lyhyessä ajassa häiden jälkeen. (Lyhyessä *eldarin* ajanlaskun mukaan. Kuolevaisten silmissä häiden ja ensimmäisen lapsen syntymän välillä kului usein pitkä aika, ja vielä pidempi oli aika lapsesta toiseen.) Sillä mitä tulee suvun jatkamiseen, kykyä ja tahtoa ei *eldarin* keskuudessa voi erottaa toisistaan. Epäilemättä he säilyttivät ikäkaudesta toiseen kyvyn jatkaa sukuaan, jos tahtoa ja halua ei tyydytetty; mutta kyvyn jäädessä vaille käyttöä halu hiipuu pian ja ajatukset saavat uuden suunnan. Rakkauden yhteys on

heille tosiaan suuri ilon ja onnen aihe, ja »lasten aika», kuten he sanovat, jää heidän muistoihinsa heidän elämänsä riemukaimpana; mutta heillä on myös paljon muita ruumiin ja sielun voimia, joita heidän luontonsa kehottaa heitä käyttämään.

Suurin osa »Aika ja vanheneminen» -kansion teksteistä on uudempia kuin *Laws and Customs*, mikä ilmenee quenyan sanan *hröa* 'ruumis' esiintymisestä niissä (lähes) poikkeuksetta alkuperäisenä – kirjoittaessaan *Laws and Customsia* Tolkien käytti sen sijasta sanaa *hrondo*, jonka vasta myöhemmin korjasi muotoon *hröa*. Niinpä näyttäisi siltä, että laaja »Aika ja vanheneminen» -kansio on sarja laajennuksia ja uudistuksia *Laws and Customsissa* esitettyihin seikkoihin haltioiden lapsensaannista, vartumisesta, vanhenemisesta ja niihin liittyvistä näkökohdista niiden muutosten valossa, joita huikeasti pidentyneet *valarin* vuodet toivat tullessaan.

Mitä tulee yksittäisten ja enimmäkseen selvästi toisiinsa liittyvien »Aika ja vanheneminen» -tekstien ajoittamiseen, välttääkseni tois-toa perustellessani niiden todennäköistä julkaisuajankohtaa olen päätenyt siihen, että jos totean yksikantaan tekstin olevan »n. vuodelta 1959», ajoitus pohjautuu yhteen tai useampaan seuraavista seikoista:

1. Tekstissä esiintyy alkuperäisenä quenyan sana *hröa* (monikko *hröar*) 'ruumis'. Ei ole näyttöä siitä, että Tolkien olisi käyttänyt sitä ennen kuin kirjoitti *Laws and Customsin* konekirjoitusversion B vuonna n. 1958 (ks. X:141–143, 209, 304).
2. Tekstissä esiintyy Ingwën kansalle nimi *ingar*, joka muualla tavataan vain *Laws and Customsin* versiossa A (ks. X:230 v.22) ja *Finwëstä ja Mirielistä* -tekstin versiossa 2 (ks. X:265 v.10), molemmat Christopher Tolkienin mukaan osa *Myöhemmän Quenta Silmarillionin* »toista vaihetta», hänen ajoituksensa perusteella »1950-luvun lopulta» (ks. X:199, 300).
3. Käsikirjoituksen ulkomuoto sekä tekstin luonne ja sisältö vastaavat useimpia muita »Aika ja vanheneminen» -kansion kirjoituksia, myös niitä, jotka ovat varmemmin ajoitettavissa noin vuoteen 1959 muun sisäisen tai ulkoisen näytön perusteella.

Suurin osa tässä mukana olevista teksteistä voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen sen perusteella, miten niissä esitetty ajatus haltioiden raskausajan kestosta kehittyi: ensimmäisessä vaiheessa raskauden kesto on haltioilla 8 tai (yleisemmin) 9 *löar* (quenyan nimi aurinkovuodelle), toisessa se on 1 *löa* ja kolmannessa ja viimeisessä 3 *löar*. Kaksi ensimmäistä esiintyvät teksteissä, joiden ajoitus on varmasti tai lähes varmasti n. 1959 tai 1960, kun taas kolmas löytyy yhdestä tekstistä vuodelta 1965.

Ja vielä lopuksi: vaikka II liitteessä on sanasto, muutamat quenyan sanat esiintyvät »Aika ja vanheminen» -kansiossa niin usein, että vaivattomuuden nimissä esitän ne avuksi lukijalle tässä:

hröa, mon. *hröar* 'ruumis'

fëa, mon. *fëar* 'henki'

löa, mon. *löar* '(aurinko)vuosi', kirj. 'kasvu'

yên, mon. *yéni* 'pitkävuosi' = 144 *löar*.

*Yli kuusikymmentä
Tolkienin kiehtovaa kirjoitusta
tarumaailmansa monista
eri piirteistä.*

www.wsoy.fi

84.2

ISBN 978-951-0-48295-7